

УДК 343.1:351.74

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.5.39>

КРИКУН С.В.

**ДО ПИТАННЯ АКТУАЛІЗАЦІЇ НАПРЯМІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ****ON THE ISSUE OF UPDATING SCIENTIFIC RESEARCH ON CONTROL
OVER THE COMMISSION OF A CRIME**

У статті проаналізовані проблемні питання щодо актуалізації напрямів наукових досліджень правових засад, а також організації і тактики проведення різних форм контролю за вчиненням злочину. Стверджується, що в умовах воєнного стану злочинність в Україні характеризується високим рівнем, несприятливою динамікою та структурою. Одночасно відбувається зниження ефективності не лише розкриття злочинів, але й суттєве падіння якості досудового розслідування, що, серед іншого, відображається й на стані судового розгляду кримінальних проваджень. Метою статті є аналіз наукових здобутків сучасних вчених та визначення на підставі цього подальших перспективних напрямів наукових досліджень правових, а також організаційно-тактичних аспектів проведення контролю за вчиненням злочину. Зазначено, що правова невизначеність розуміння контролю за вчиненням злочину, неоднозначність підходів щодо тактичних аспектів його проведення обумовлюють необхідність визначення подальших напрямів ґрунтовних досліджень правових, а також організаційно-тактичних аспектів проведення контролю за вчиненням злочину у кримінальному провадженні. Автором здійснено аналіз наукових здобутків сучасних вчених – представників різних галузей стосовно проблемних аспектів організації і тактики проведення контролю за вчиненням злочину. Наголошується, що увага сучасних науковців до проблемних аспектів проведення контролю за вчиненням злочину проявлялася на різних рівнях наукових розробок. Вказується, що на сьогодні в правових актах, а також у теоретичних джерелах не міститься нормативного визначення «контролю за вчиненням злочину». Крім цього, в умовах сучасних викликів вченими не досліджувалися питання щодо уніфікації організаційних та тактичних аспектів проведення різних форм контролю за вчиненням злочину. Наголошується, що актуалізації наукових досліджень потребують питання щодо: правового регулювання контролю за вчиненням злочину; оптимізації інформаційно-аналітичного забезпечення проведення контролю за вчиненням злочину; напрямів взаємодії уповноважених суб'єктів під час проведення контролю за вчиненням злочину; вдосконалення тактики проведення контролю за вчиненням злочину; напрямів використання негласних працівників у проведенні контролю за вчиненням злочину

Ключові слова: досудове розслідування, контроль за вчиненням злочину, негласні слідчі (розушуківі) дії, оперативно-розушукова діяльність, протидія злочинності.

The article analyses problematic issues concerning the actualization of areas of scientific research into legal foundations, as well as the organization and tactics of various forms of control over the commission of crimes. It is argued that, under martial law, crime in Ukraine is characterized by high levels, unfavorable dynamics and structure. At the same time, there is a decline in the effectiveness not only of solving crimes, but also a significant drop in the quality of pre-trial investigations, which, among other

things, is reflected in the state of criminal proceedings in court. The purpose of this article is to analyse the scientific achievements of contemporary scholars and, on this basis, to identify promising areas for further scientific research into the legal, organizational and tactical aspects of monitoring the commission of crimes. It is noted that legal uncertainty in understanding the control over the commission of a crime and ambiguity in approaches to the tactical aspects of its implementation necessitate the identification of further areas for in-depth research into the legal, organizational and tactical aspects of controlling the commission of a crime in criminal proceedings. The author analyses the scientific achievements of contemporary scholars representing various fields regarding problematic aspects of the organization and tactics of crime control. It is emphasized that contemporary scholars' attention to problematic aspects of crime control has manifested itself at various levels of scientific development. It is pointed out that, at present, legal acts and theoretical sources do not contain a normative definition of «control over the commission of crimes». In addition, given the current challenges, scientists have not researched issues related to the unification of organizational and tactical aspects of various forms of control over the commission of crimes. It is emphasized that scientific research needs to focus on issues related to: legal regulation of control over the commission of crimes; optimization of information and analytical support for control over the commission of crimes; areas of cooperation between authorized entities during the investigation of crimes; improving tactics for investigating crimes; areas of use of undercover agents in investigating crimes.

Key words: *pre-trial investigation, monitoring of crimes, covert investigative (search) activities, operational-search activities, combating crime.*

Постановка проблеми. Одним із міжнародних критеріїв оцінювання рівня цивілізованості держави, утвердження в ній європейських цінностей і демократичних ідеалів є стан законності та правопорядку, захищеність громадян від злочинних посягань [2, с. 3]. В умовах воєнного стану сучасна злочинність в Україні характеризується високим рівнем, несприятливою динамікою та структурою. Одночасно, за справедливим твердженням науковців, відбувається зниження ефективності не лише розкриття злочинів, але й суттєве падіння якості досудового розслідування, що, серед іншого, відображається й на стані судового розгляду кримінальних проваджень [7, с. 9]. У зв'язку з цим, за нашим переконанням, серед проблемних аспектів, що потребують теоретичного обґрунтування, можна виділити питання актуалізації подальших напрямів наукових досліджень правових та організаційно-тактичних аспектів проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, контролю за вчиненням злочину.

Мета дослідження. Метою статті є аналіз наукових здобутків сучасних вчених та визначення на підставі цього подальших перспективних напрямів наукових досліджень правових, а також організаційно-тактичних аспектів проведення контролю за вчиненням злочину.

Стан опрацювання проблематики. Фундаментальні положення теорії та практики застосування негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, різних форм контролю за вчиненням злочину у протидії злочинності, досліджувалися у наукових працях С.В. Албула, Ю.П. Аленіна, В.Д. Берназа, О.А. Білічака, В.В. Кікінчука, В.В. Комашко, С.С. Кудінова, М.А. Погорецького, Д.Б. Сергєєвої, Є.Д. Скулиша, О.С. Тарасенка, В.М. Тertiшника, Г.К. Тетерятник, Л.Д. Удалової, Д.М. Цехана, С.С. Чернявського, Ю.М. Черноус, Р.М. Шехавцова та інших. Разом із тим, правова невизначеність розуміння контролю за вчиненням злочину, неоднозначність тактичних аспектів його проведення обумовлюють необхідність визначення подальших напрямів ґрунтовних досліджень правових, а також організаційно-тактичних аспектів проведення контролю за вчиненням злочину.

Виклад основного матеріалу. В Главі 21 КПК України серед негласних слідчих (розшукових) дій закріплено контроль за вчиненням злочину, який може здійснюватися у наступних формах: контрольована поставка, контрольована та оперативна закупки, спеціальний слідчий експеримент, а також імітування обстановки злочину [3; 4, с. 152]. Примітно, що Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» окремі форми контролю за вчиненням злочину віднесено до оперативно-розшукових заходів, які проводяться в межах оперативно-розшукових справ [5, с. 94; 6]. З огляду на зазначене, слушною є думка вчених, які зазначають, що у чинному КПК України надано визначення негласних слідчих (розшукових) дій як різновиду слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню

та проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом [8, с. 10]. Згідно із таким законодавчим визначенням можна дійти висновку, що за змістом негласні слідчі (розшукові) дії не відрізняються від оперативно-розшукових заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та відповідними відомчими правовими актами [1, с. 18]. Це, на наш погляд, вказує на неоднозначну правову природу контролю за вчиненням злочину. Наявність таких проблемних аспектів пояснює науковий інтерес до правових та організаційно-тактичних аспектів контролю за вчиненням злочину з боку сучасних вчених.

На сьогодні, з точки зору теорії, найбільш розробленими є питання, які стосуються контролюваної поставки та оперативної закупки. Можна вказати наступних авторів, які досліджували вказані форми контролю за вчиненням злочину: С.В. Албул («Контрольоване постачання в практиці правоохоронних органів: досвід правової регламентації»), М.О. Волошина («Теоретичне підґрунтя здійснення контрольованої поставки як форми контролю за вчиненням злочинів»), Т.І. Гук («Контроль за вчиненням злочину у формі контрольованої поставки»), В.В. Комашко («Організаційно-правові основи провадження оперативної закупки як форми контролю за вчиненням злочину»), А.Д. Онофрейчук («Організаційно-правові основи контрольованої поставки на сучасному етапі», «Особливості провадження оперативної закупки в Україні на сучасному етапі»), В.А. Некрасов («Оперативна закупівля та контрольоване постачання: організація і тактика проведення»), Т.О. Руденко («Контрольована поставка як форма контролю за вчиненням злочинів, що пов'язані з переміщенням товарів, предметів та речовин через митний кордон»), С.В. Томин («Особливості застосування оперативної закупки як засобу отримання інформації про злочини, пов'язані зі збутом наркотичних засобів»). Проте аналіз наукових доробок вказаних авторів свідчить про відсутність вироблення єдиного підходу до визначення зазначених форм контролю за вчиненням злочину та неоднозначність розуміння мети їх проведення, ролі й місця у протидії сучасній злочинності.

Окремим питанням контролю за вчиненням злочину присвятили свою увагу фахівці у галузі оперативно-розшукової діяльності, серед яких необхідно відзначити С.В. Албула («Контроль за вчиненням злочинів: поняття та сутність», «Оперативна закупівля та контрольоване постачання: організація і тактика проведення», «Контрольована та оперативна закупка, контрольована поставка: організація і тактика проведення», «Організаційно-правові засади діяльності Національної поліції України з протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів»), С.В. Андрусенка («Контрольована поставка, як метод протидії контрабанді наркотиків»), В.О. Байова («Напрями використання негласних працівників у оперативно-розшуковій протидії наркозлочинам, що вчинюються етнічними злочинними угрупованнями», «Оперативно-розшукова протидія наркозлочинам, що вчинюються етнічними злочинними угрупованнями»), М.О. Волошину («Організація проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами Національної поліції України»), Д.В. Головіна («Деякі особливості проведення спеціального слідчого експерименту», «Особливості проведення оперативної закупки наркотичних засобів і психотропних речовин», «Проведення контролю за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів», «Специфіка проведення спеціального слідчого експерименту по кримінальних провадженнях, пов'язаних з учиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів»), М.Л. Грібова («Розмежування спеціального слідчого експерименту й імітування обстановки злочину», «Судовий контроль за проведенням спеціального слідчого експерименту та імітуванням обстановки злочину»), О.В. Кириченко («Організаційні засади спеціального слідчого експерименту»), С.В. Пенькова («Теоретичне підґрунтя здійснення контрольованої поставки як форми контролю за вчиненням злочинів»), М.А. Погорецького («Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі»), А.С. Радигіна («Завдання, що вирішуються у процесі оперативно-розшукового забезпечення негласних слідчих (розшукових) дій»), І.Р. Шинкаренка («Правові та організаційні основи здійснення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій підрозділами кримінальної поліції»), Т.Г. Щурата («Шляхи удосконалення документування фактів одержання службовою особою неправомірної вигоди»), Л.Ю. Янкову («Оцінка наявних стратегій, практик та викликів застосування контрольованої поставки як інструменту оперативно-розшукової діяльності у протидії незаконному обігу наркотичних речовин у період воєнного стану», «Combating exsise Smuggling: A comparative analysis of Ukraine and Poland»).

Принагідно слід наголосити, що увага сучасних науковців до проблемних аспектів проведення контролю за вчиненням злочину проявлялася на різних рівнях наукових розробок. З найбільш значущих доречно вказати наступні: Бабіков О.П. («Теоретико-прикладні засади негласних слідчих (розшукових) дій: генеза та перспективи розвитку»), Багрій М.В. («Спеціальний слідчий експеримент як форма контролю за вчиненням злочину», «Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні»), Берназ В.Д. («Правова природа, поняття та загальна класифікація негласних слідчих (розшукових) дій»), Гук Т.І. («Контроль за вчиненням злочину у формі контрольованої поставки», «Проведення контролю за вчиненням злочину: національний досвід та європейські стандарти», «Спеціальний слідчий експеримент як форма контролю за вчиненням злочину»), Динту В.А. («Криміналістичне імітування обстановки злочину як форма контролю за вчиненням злочину», «Спеціальний слідчий експеримент як форма контролю за вчиненням злочину»), Карпушин С.Ю. («Проведення слідчих (розшукових) дій»), Кікінчук В.В. («Концептуальні засади тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій», «Поняття системи негласних слідчих (розшукових) дій», «Сутність тактики негласних слідчих (розшукових) дій як засобу криміналістичної тактики»), Колесник В.А. («Негласні слідчі (розшукові) дії: кримінально-процесуальні та криміналістичні аспекти підготовки і проведення», «Суб'єкти здійснення та класифікація негласних слідчих (розшукових) дій»), Комашко В.В. («Актуальні питання провадження імітування обстановки вчинення злочину», «Доктринальні підходи до визначення поняття контролю за вчиненням злочину», «Контроль за вчиненням злочину: правові основи», «Контроль за вчиненням злочину: сутність та зміст», «Організаційно-правові основи провадження оперативної закупки як форми контролю за вчиненням злочину», «Правові та організаційні основи контролю за вчиненням злочину», «Спеціальний слідчий експеримент: особливості визначення правової природи та поняття», «Визначення поняття контролю за вчиненням злочину як теоретико-правова проблема»), Крет Г.Р. («Контроль за вчиненням злочину: нормативне закріплення та практика проведення»), Кудінов С.С. («Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні»), Кушпін В.П. («Контроль за вчиненням злочину як один із видів негласних (слідчих) розшукових дій»), Тагієв С.Р. («Генезис та становлення інституту негласних слідчих (розшукових) дій»).

Крім цього, окремим питанням організації і тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, контролю за вчиненням злочину, присвячено роботи С.В. Албула («Негласні слідчі (розшукові) дії», «Роль оперуповноваженого карного розшуку в досудовому розслідуванні»), О.В. Музиченка («Поняття, підстави та мета проведення негласних слідчих (розшукових) дій»), В.Д. Пчолкіна («Підстави та умови проведення негласних слідчих (розшукових) дій»), Д.Б. Сергєєвої («Результати негласних слідчих (розшукових) дій: проблемні аспекти визначення»), О.Б. Сибаль («Контроль за вчиненням злочину: кримінально-правовий аспект»), А.О. Тимофєєва («Використання матеріалів оперативних підрозділів у кримінальному провадженні»), С.С. Чернявського («Розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», «Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою»), Ю.М. Черноус («Методологічні засади використання практики Європейського суду з прав людини в тактиці проведення слідчих (розшукових) дій»), П.В. Юрчишина («Контроль за вчиненням злочину: законодавче врегулювання та практичні аспекти здійснення») та інших.

Слід зазначити, що, досліджуючи сутність контролю за вчиненням злочину, науковцями аналізувалися й проблемні питання співвідношення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії та провокації злочину, у тому числі у контексті рішень ЄСПЛ. Такій актуальній проблематиці присвятили свої праці: С.В. Албул («Оперативна закупка як різновид оперативного експерименту: співвідношення з провокацією злочину»), О.Ф. Бантишев («Провокація хабара як спеціальний вид співучасті у злочині»), С.Р. Тагієв («Провокація злочину: аналіз практики Європейського суду з прав людини та Верховного суду»), М.В. Буроменський («Правова оцінка «провокації хабаря» як різновиду «провокації злочину» в практиці Європейського суду з прав людини»), Т.І. Гук («Провокація злочину в практиці Європейського суду з прав людини»), М.А. Погорєцький («Застосування провокації в ході негласних розслідувань: питання правомірності») тощо.

Проведений аналіз наукових здобутків вчених з різних аспектів проведення контролю за вчиненням злочину свідчить про суттєвий інтерес наукового загалу до зазначеного питання. Проте на сьогодні в правових актах, а також у теоретичних джерелах не міститься нормативного визначення «контролю за вчиненням злочину». Крім цього, на нашу думку, в умовах сучасних викликів не досліджувалися питання щодо уніфікації організаційних та тактичних аспектів

проведення різних форм контролю за вчиненням злочину. Вказане, на наше переконання, доводить нагальну потребу у подальших наукових розробках у вказаній царині.

Висновки. Як показав проведений нами аналіз стану наукової розробленості питання проведення контролю за вчиненням злочину у протидії злочинності, значна кількість вчених досліджувала різноманітні аспекти цієї діяльності. Разом із тим, не зважаючи на жвавий науковий інтерес до окремих проблемних аспектів, питання правових та організаційно-тактичних засад проведення контролю за вчиненням злочину потребують подальших ґрунтовних досліджень. На наше переконання, актуалізації наукових досліджень потребують питання щодо: правового регулювання контролю за вчиненням злочину; оптимізації інформаційно-аналітичного забезпечення проведення контролю за вчиненням злочину; напрямів взаємодії уповноважених суб'єктів під час проведення контролю за вчиненням злочину; вдосконалення тактики проведення контролю за вчиненням злочину; напрямів використання негласних працівників у проведенні контролю за вчиненням злочину.

Список використаних джерел:

1. Албул С.В. Контроль за учиненням злочинів: поняття та сутність. *Закон, проступок, відповідальність* : збірка наукових праць [присвячено 85-річчю д.ю.н., проф. Л.В. Багрій-Шахматова] / відп. ред. В.О. Туляков. Одеса: Юридична література, 2014. С. 16–19.

2. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: сучасні доктринальні та праксеологічні концепти. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції* : колективна монографія. Lviv-Torun : Liha-Pres, 2024. С. 1–24. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-421-7-1>

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

4. Негласні слідчі (розшукові) дії: навчальний посібник / С.В. Албул, С.А. Дроботов, Г.І. Масяйкін та ін.; за заг. ред. С.А. Дроботова. Київ: Вістка, 2022. 470 с.

5. Оперативно-розшукова діяльність: навч. посіб. / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат; за заг. ред. проф. С.В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2023. 256 с. URL: <https://surl.li/vxyzfz>

6. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

7. Чернявський С.С. Розслідування окремих видів кримінальних правопорушень : навчальний посібник / В.В. Пясковський, С.С. Чернявський, П.Є. Антонюк та ін.; за загальною редакцією В.В. Пясковського. К. : 7БЦ, 2022. 256 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/22092>

8. Чернявський С.С., Грібов М.Л., Князев С.М. Законодавче регулювання оперативно-розшукової діяльності: проблеми та шляхи їх розв'язання. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20). С. 8–20. URL: <https://surl.li/tuwlrf>

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.09.2025

Дата публікації: 25.09.2025